

jet intervencióról szóló második mű még a köz-könyvtárak többségében sem lelhető fel, ami részben magyarázza, miért tavaly tanultuk meg az író nevét. *Elhordott múltjaink* című monumentális kötetét a díja odaítélése utáni napokban vehette kezébe a magyar olvasó, míg a *Csernobili imát* az idei Könyvfesztiválon mutatták be. Az eddigi életmű immár hozzáférhető magyarul.

A kötet műfaji meghatározása nem egyszerű feladat, ám ezt megelőzi egy elemi kérdés. Szépirodalmi szöveg-e a *Csernobili ima*? Szentségtörőnek tetszik, tudva, hogy egy Nobel-díjas író műve kapcsán hangzik el. Mégis jogos. Ha szigorúan ítélkezünk, akkor Alekszijevec kötetét újságírói munkának kellene nevezni. Interjúk formájában sorsokat, életeket mutat be. Alkotói módszere látszólagos egyszerűsége ellenére — a nukleáris baleset túlélőit, azok özvegyeit, gyerekeit beszélgeti a nélkül, hogy íróként közbeszólna — hihetetlen variációs lehetőségekhez juttatja a szerzőt. A *Csernobili imában* legkevesebb ötvenen mesélik el, mi történt velük és családjukkal a négyes reaktorblokk felrobbanása után. Széles társadalmi keresztmetszet rajzát adja ki a megannyi megszólaltatott mondanója, akiket a szerző összefoglalóan — valószínűsítően és átvitt értelemben — „csernobili emberek” nevez, mert a nukleáris katasztrófa számára új időszámítás kezdetét jelenti. Alapértékek kérdőjeleződnek meg, a technikai haladásba vetett hit — gyilkos szójátékkal élve — atomjaira hullott szét. A „csernobili ember” rádöbbsent arra, hogy a nukleáris energiával olyan erőket szabadított fel, amelyek felett nem képes maradéktalanul uralkodni. A birodalmi propaganda szerint a szovjet atomerőművek olyan biztonságosak, hogy akár a Vörös térre is épülhettek volna. A szerző nem mulasztja el megjegyezni, hogy több rendkívül súlyos atomerőmű-baleset történt az 1950–1960-as években a Szovjetunióban, amelyeket elhallgattak.

A csernobili baleset tényét napokig titkolták, és ki tudja, mi történik, ha az észak-európai országok sugárzásmérő központjai nem adnak ki általános riasztást. A kríziskommunikáció szinte valamennyi szabályát felrúgva, a gorbacsovi nyíltság és nyitottság (*glasznosztjy*) alapelveinek feladásáról nem is beszélve, folyt a mellébeszélés, a baleset jelentőségének kisebbitése. A szerző által megszólaltatottak közül többen osztják azt a nézetet, hogy a Szovjetunió felbomlását felgyorsította a baleset, amely mérhetetlen anyagi károkat okozott. Az emberáldozatok mérlege soha nem készült el. A *Csernobili ima* egyértelművé teszi, hogy a minden irányú felkészületlenség miatt sokkal többen betegedtek és haltak meg, mint az elkerülhetetlen lett volna. A szervezetlenség, a dezinformációk, a korrupció tovább növelték a bajt, de az is kétségtelen, hogy névtelen emberek tömegének hősiessége is hoz-

zátartozik az összképhez. Nem voltak parancsmegtagadók, akkor sem, amikor tudták, mivel jár az atomerőmű közelében dolgozni. A legfenyegetőbb veszélyt, a további három atomreaktor felrobbanását meg kellett akadályozni. Ha ez nem sikerül, akkor egyes jóslatok szerint Európa jelentős része lakhatatlanná vált volna. A mentés sikerességének tétje ez (is) volt.

A helyszínre vezényelttel kezdetben nem közölték, milyen veszélyeknek lesznek kitéve, nem gondoskodtak védőfelszerelésekről. Sokan a halálos sugárdózis százszorosával fertőződtek meg. Az orvosok a kórházba került tűzoltók, katonák és likvidátorok hozzátartozóit figyelmeztették, hogy ne érintsék, ne csókolják meg szeretetteiket, mert azok nem mások, mint „sugármentesítésre váró tárgyak”. A holttesteket nem adták ki a családoknak. Az úttörőtáborokban — gondolva, hogy este világítanak — „szentjánosbogaraknak” csúfolták az onnan érkező gyerekeket.

Hihetetlenül erős szöveg a *Csernobili ima* textusa, amelyről nem jelenthetjük ki, hogy Alekszijevec. Itt térünk vissza a szépirodalom vagy sem kérdésfelvetéséhez. Legközelebb talán akkor járunk az igazsághoz, ha úgy tekintünk a kötetre, hogy az újságírás éppen a megörökített esemény tragikussága és az írói szövegformálás miatt átváltozik irodalommal. A halál árnyékába egy kicsit mindenki filozófus lesz — mondta az egyik megszólaltatott. Az interjúsorozat elolvasása, vele az emberi sorsok mikroszkopikus megfigyelése, a kisvilágok hiperrealista ábrázolása bizonyos értelemben újragondoltatja velünk a szépirodalmi szöveg mibenlétét és fogalmát. (Ford. Pálfalvi Lajos; *Európa*, Budapest, 2016)

BOD PÉTER

#VERSLAVINA A nő meg a férfi

Ho-hó! Nem pelyhekben hullott elénk, és nem is vágott tarkón, de pár nap alatt teljesen elsodort. Egy lavina gurult végig a Facebook oldalán. Ám a valóssal ellentétben itt nem pusztult el senki, legfeljebb a nevetéstől.

Van-e elragadóbb és megfejthetlenebb téma a szerelemnél? Kit ne érintene meg az évek múlása? Valakinek szépen, lassan pelyhekben esik le, másokat pofon üt, és van, hogy visszagondolva olyan gyorsan telt el, mint egy suhanás. Most nem paripásan vágatott, nem vérvörös falábakon vonult, még csak ki se zökkent, és szaga sem volt, nem is pénz formájában jött, hanem a negyvenes körökben gyűrűzve. Férfiak és nők, költők és olvasók, a közösségi média megadta az éterben a teret, és közösséget oltott a sokszor csak közösségnek nevezettbe. Elsordorta a tekintetet a munkától, és be-

hálózta a figyelmet. Talán azért robbanhatott akkorát, amikor az érdeklődők völgyébe érkezett, mert azt a gyenge kapcsolatok ereje fogta fel? A kortársak elgurítottak valamit, és az óriásra dagadt.

Honnan is indult? Szabó T. Anna egy január eleji napon feldobott a hálóra egy verset, amit Lackfi Jánosnak írt születésnapjára öt évvel ezelőtt. Hogy miért éppen most adta, és miért éppen most hatott, azt a netbúvárok és médiatudósok, a digitális trendek biztosan megfejtének, de vegyük inkább szemügyre a könyvet.

A kötetbe tizenhat szerző negyven verse került be, de a világháló ennél sokkal többet halászott. Egy hashtaggal indít a cím, #: ez a kettőskereszt, a közösségi médiában fontos szerepet betöltő jelcske teszi lehetővé, hogy rákattintva kereshető legyen az összes ide kapcsolódó szöveg. Aki részese volt az élménynek, az tudja: pattogtak a hólabdák, heteken át nem fagyott le a téli játék, és maga a felület a versek könnyedségét is hozta. Az élevezetes csatározások és költemény-dobások egy-egy ráadással folytatódtak tovább, kihívás volt ez, és ki-mit-tud. Erre az improvizációs asszociáció-folyamra csapott le az Atheneum Kiadó. Nyári Krisztián bevezetőjében nem a tavalyi hó hullétéért sóhajtott, mert az idei versben elég sűrű volt, hanem azért, hogy „hol van már a generációkat elválasztó digitális szakadék! Az ötven, sőt hatvanéves nők és férfiak is, amikor a másik nemből elégük van, vagy éppen ellágyulnak a partnerüktől, ugyanúgy a világhálón keresnek hangulatukhoz illő verset, mint a középiskolás diákok.” Nem titok, hogy a költészet olyan érzelmekre tanít, amelyek komplexebbek annál, hogy azokat pszichológiakönyvek kategóriái között megtaláljuk. Talán ez is lehetett egyik oka annak, hogy ennyire „betalált” a téma, a nőiség és férfiasság, a „nőség” és „férfiség”, a párkapcsolat bonyolultsága, és a rajtuk átvonuló idő kérdése. „A férfi, ha negyven, még állja a harcot, / és tiszta az inge, a homloka fény, / és ránca a sármja, ha nézik az arcot, / és lámpa van hű szíve legközepén” (Szabó T. Anna). A férfi egy nő tollából, ha negyven, ilyen, és erre a szerepcserés „támadás”, Lackfi János válasza: „A nőci, ha negyven, már támasz a bajban, / körötte pörögnek a lét körei, / és úgy megy az utcán, mint penge a vajban, / s nem bánja, ha medve, ki átöleli.” Na, erre jött *A nő, aki negyvenes egy nőtől*, Szabó T. Anna billentyűiből: „Már ismeri jól a tükörben a képét, / és tudja: az fontos, és ez hiúság, / nem bántja a kétség, mert múlik a szépség, / és kor korrodálja a zsenge húsát.” Mire Lackfi: „a férfi, ha negyven, már elszomorítja, / hogy meghal, s a gyermeke elfeledi, / de jelzi pityegve, hogy él, a mobilja, / s újra belendül a kedve neki.”

A folyamatot szervesen határozta meg a másodlagos írásbeliség, és a „netorika”, azaz az internet retorikája. Az új beszélnyelviséggel kevert folyamat ilyen üdvös költészeti megnyilvánulását még

nem rögzítették könyvbe eddig. Ennek a formának köszönhetően a versek százezrek tekintete előtt futottak át, és hipp-hopp, tarolt a pop-poétika! Persze volt, ahol ez a tartalomba sem avatkozott be, mert a költőtársak alkottak, de lelkes amatőrök is billentyűztek.

Verset írtak a macsóról, és arról, hogy mikor férfi a férfi, és szinte azonos szavakba öltöztetve: mikor nő a nő. „A férfi akkor férfi, hogyha lelkes, / ha táncra kész, de rögtön nem rohan — / előbb pár lépést a nőtől is elles, / mert hasznát veszi egyszer biztosan. (...) A férfi...? Ez csak szó. Csak pusztá ketrec. / A férfi: ember. Más törvénye nincs. / Akkor kimondom, itt nincs már több kecmec, / hogy nem a pénisz teszi. A gerinc” (Szabó T. Anna). A tükre: „A nő, az képes hallgatni a csendet, / és hordozni a legbelső magányt, / és meglátni a profánt és a szentet / a tiszta és torz tükörben egyaránt. // A nő...? Ez pusztá szó. Csak pusztá ketrec. / A nő: az ember. Más törvénye nincs. / Akkor kimondom, itt nincs már több kecmec: / nem a vagina teszi. A gerinc” (Lackfi János). Lázár Júlia metsző dobása: „az ember akkor ember, hogyha alszik, / addig nem tehet kárt senkiben, / a fölgolyón senki nem nyerhet partit, / itt csontmezőt látott Ezékiel. (...) a játszma akkor játszma, ha a tétje / nem kisebb, mint az életünk maga. / legyen hát, tessék: ki mennyit ad érte? / íme, az ember szíve és agya.” Kiderül, hogy milyen a nő, ha nincs önbizalma, vagy ha peches, látunk variációkat klasszikusok stílusában: „Vitézek, mi lehet / ez széles föld felett, szebb dolog a negyvennél?” (Lackfi János), bóbitásan, radnótisan, vagy ha nyugi van: „Nyugi. Minden rendben. / Lettem, aki lettem. / Negyven” (Acsai Roland). Van *nőnegyven* és *férfinegyven* című vers, hogy mi van negyven után, negyven felett, Kiss Judit Ágnes pedig a *Gyerekkérfiak balladáját* írta meg. A könyv negyvenedik oldalán Tóth Krisztina *Delta* című verse ül. Ez az egyetlen meghívott vers, ami nem a neten áramló vérkeringésbe kapcsolódott be. „Ha negyvenéves elmúltál, a tested / egyszer csak elkezd magáról beszélni. / és minden rejtett minta, mit az évek / az emlékezetedre tetováltak, átüt a bőrön. Mint mikor a függöny / rajzát a fény a padlóra vetíti. / Figyeled lassan az erek vonulását, / hogy bontakozik ki testedből egy másik, / leendő felszín (...).”

A kötet maga egy válogatás, a szerkesztők szempontjai szerint: férfiokról és nőkről szóljanak, lépjenek párbeszédbe egymással a szövegek, és negyvenesek írják, de ne csak negyveneseknek. A kis könyv alig lépi át a negyven oldalas határt, melynek zárásául Molnár Kriszta Rita *Mindegymikor* versét olvashatjuk. Mivel az internet hava és lavinája lehullott országunkban élőkre, és határain túlra egyaránt, csak ennyit írjunk be a Facebookon: #verslavina, mert tényleg érdemes felkutatni a kötetből kimaradt remekműveket! (*Athenaeum*, Budapest, 2016)

PAPP EMESE